

ЖОҒАРЫ ОҚУ ОРНЫ СТУДЕНТТЕРІНІҢ ШЕТЕЛ ТІЛІН ОҚУҒА ДЕГЕН ЖАҒЫМДЫ МОТИВАЦИЯСЫН ҚАЛЫПТАСТЫРУ МӘСЕЛЕЛЕРІ

*Қабдықалымқызы Ә.¹

^{*1} докторант, Әлихан Бөкейхан университеті, Семей, Қазақстан
e-mail: k.assem81@mail.ru

Аңдатпа. Мақалада ЖОО студенттерінің шетел тілін оқуға деген жағымды мотивациясын қалыптастыру мәселелері қарастырылады. Мотив және мотивация ұғымдарының ара-жігі ажыратылып, мотивацияның функцияларына сипаттама беріледі. Отандық және шетелдік ғалымдар мотивацияны адам өмірінің әртүрлі кезеңдерінде өзіндік ерекшеліктері бар күрделі көп деңгейлі жүйе ретінде қарастырады. Университеттік білім беру кезеңінде кәсіби ішкі мотивацияның дамуы барлық пәндерді оқуға деген ынтаға әсер етеді, сондықтан оған ерекше назар аудару керек.

Сонымен қатар шетел тілін үйренуге деген жағымды мотивацияның пайда болуының кезеңдері сараланды. Бұл кезеңдер студенттің қай кезеңде екенін анықтауға және соның негізінде оқытушыға тиімді педагогикалық құралдарды таңдауға мүмкіндік береді. Шетел тілін үйренуге қатысты мотивацияның түрлеріне, мотивация құрылымындағы оқу мотивациясының орнына, принциптеріне талдау жасай отырып, ЖОО студенттері үшін шет тілін үйренуге жағымды әсер ететін педагогикалық шарттар кешені анықталды.

Бұл шарттар интеллектуалды және эмоционалды жағдайдың жоғарылауына ықпал етеді, адамның іс-әрекетті нәтижелі орындауына мүмкіндік береді. Проблемалық мазмұны, шығармашылық сипаты және бәсекеге қабілеттілігі жағдайында тұлғаның мүмкіншіліктері қолданысқа енгізіледі. Бұл жағдайда пайда болатын эмоциялар адамды белсендіреді, белсенділік мотивациясын тудырады және арттырады.

Тірек сөздер: шетел тілі, мотив, мотивация, оқу мотивациясы, педагогикалық шарттар, шетел тілін үйрену, инструменталды мотивация, интегративті мотивация.

Негізгі ережелер

Қоғамның әлеуметтік-экономикалық, ғылыми-техникалық және жалпымәдени дамуында шетел тілі әрекеттік фактор болып табылады. Коммуникациялық және техникалық өзгерістер шетел тілін тұлғарааралық, ұлтаралық, мемлекетаралық және халықаралық қарым-қатынас құралы ретінде қолдануға алып келді.

Алайда, оның барлық сөзсіз артықшылықтары мен маңыздылығына қарамастан, студенттер көп жағдайда оны оқуға қажетті пән ретінде қарастырмайды, олар кәсіби әрекетте ағылшын тілін қажет етпейді, оның күрделілігін ұнатпайды және т. б. Ағылшын тілі қиын пән болып табылады онф меңгеру үшін көп күш жұмсалуды қажет. Нәтижесінде шет тілін үйренуге деген ынтаның төмендеуі байқалады.

Кіріспе

Мотивация әртүрлі аспектілерде зерттеледі және осыған байланысты тұжырымдама әртүрлі түсіндіріледі. Мотивация мәселесінің күрделілігі мен

көп өлшемділігі оның мәнін, табиғатын, құрылымын, сондай-ақ оны зерттеу әдістерін түсінуге деген көзқарастардың көптігін анықтайды. Х. Хеккаузеннің пікірінше, мотивация - бұл мінез-құлық әрекетін басынан аяғына дейін біркелкі өткізетін жалғыз процесс емес. Керісінше, ол мінез-құлық актісінің жекелеген кезеңдерінде, ең алдымен іс-әрекетті орындағанға дейін және одан кейін өзін-өзі реттеу функциясын жүзеге асыратын гетерогенді процестерден тұрады [1].

Әрекет мотивацияланған, яғни мотивтің мақсатына жетуге бағытталған, бірақ оны мотивациямен шатастырмау керек. Әр түрлі функционалдық қабілеттер қалай және қай бағытта қолданылатыны мотивацияға байланысты.

Мотивация қабылдаудың әртүрлі нұсқалары мен ойлаудың мүмкін болатын мазмұны арасындағы таңдауды түсіндіреді; сонымен қатар, ол таңдалған әрекетті жүзеге асырудағы және оның нәтижелеріне қол жеткізудегі қарқындылық пен табандылықты түсіндіреді.

Материалдар мен әдістердің сипаттамасы

Зерттеліп отырған мәселе бойынша жарық көрген ғылыми әдебиеттерге теориялық талдау, жалпылау, жүйелеу, жіктеу, түсініктеме беру, қорытындылау,

Нәтижелер және талқылау

Мотивация және мотив ұғымдарын бөліп қарастыру маңызды. В.И. Ковалев мотивті «қажеттіліктің жоғары формасында пайда болатын тұлғаның іс-әрекеті мен мінез-құлқын ынталандырушы қасиет» деп түсіндіреді [2]. Мотивтің бұл анықтамасы оның түсіндіруіндегі көптеген қарама-қайшылықтарды жояды, онда энергетикалық, динамикалық және мазмұнды жақтар біріктіріледі.

Мотивация бірнеше функцияларды орындайды: студентті ынталандырады, бағыттайды және ұйымдастырады, оқу іс-әрекетіне жеке мағына мен маңыздылық береді. Бұл функциялардың бірлігі мінез-құлықтағы мотивацияның реттеуші рөлін қамтамасыз етеді.

Мотивациялық сала бірқатар мотивтерден тұрады: идеалдар мен құндылық бағдарлары, қажеттіліктер, мотивтер, мақсаттар, мүдделер және басқалар.

Қажеттіліктер теориясы мотивация теориясымен тығыз байланысты. әйгілі американдық психолог А. Маслоу барлық қажеттіліктерді 5 негізгі деңгейге бөледі. Бірінші деңгейде физиологиялық қажеттіліктер, екінші деңгейде - қауіпсіздік қажеттілігі, үшінші деңгейде - махаббат пен сүйіспеншілік қажеттілігі, төртінші деңгейде - құрмет қажеттілігі, бесінші - өзін-өзі тану қажеттілігі [3].

Аталған қажеттіліктердің ішінде бірнеше қажеттілік шетел тілін меңгеруде маңызды болып келеді. Атап айтар болсақ, шет тілін оқу кезінде екінші деңгейдің қажеттіліктері ерекше маңызды болып табылады, себебі студент қорғаныс пен сенімді сезіну негізінде жаңа нәрселерді қызығушылықпен меңгере бастайды. Төртінші деңгейдің қажеттіліктерін

қанағаттандыру өзін барабар, білікті маман ретінде сезінуге мүмкіндік береді, бұл шет тілін үйрену кезінде студенттер үшін өте маңызды, яғни, алған білімі мен білігін болашақта көрсете білуде және құрметке лайық толыққанды маман ретінде қалыптасуда маңызды екенін түсінуі керек. Бесінші деңгейдің маңыздылығы мынада: студенттер шет тілін үйрену арқылы өзін-өзі жетілдіруге және рухани өсуге әкелетінін сезінуі және түсінуі керек.

Гарвардтың даму психологиясымен айналысатын профессор Р. Кеган А. Маслоудың қажеттіліктер теориясын, Ж.Пиаженің жұмыстарын, сондай-ақ мотивтердің әртүрлі теорияларын талдау негізінде студенттердің даму процесін түсіндіру үшін алты сатылы модель жасады. Кез келген басқа пәндер сияқты шет тілін үйренуге мотивацияның пайда болуын түсіну үшін дамудың әр кезеңіне тән түсіндірме мотивтерге назар аударған жөн.

Р. Кеганның теориясына сәйкес, нөлдік сатыда (субстадия) адамдар сенсоримоторлы рефлексдер деңгейінде жұмыс істейді, сондықтан студенттердің осы кезеңде болуы екіталай.

Бірінші кезең импульсивті кезең деп аталады. Алғашында студенттер жазадан аулақ болуға ынталы болып келеді. Жалпы, көп жағдайда студенттердің бейіндік емес пән ретінде шет тілін үйренуге деген ынтасы жоқ. Демек, мотивацияны оятудың бұл әдісі өте тиімді. Алайда, жазадан, нашар бағадан және т.б. қорқу студенттің жеке басының даму эволюциясының барлық кезеңдерінде жақсы себеп емес екенін түсіну керек. Осылайша, жазаларды қолдану тек бастапқы кезеңде мүмкін болады.

Екінші кезең, яғни империалды кезеңде студенттерді өз іс-әрекеттерінің нәтижелері, мұғалімнің бағалауы ынталандырады.

Тұлғааралық кезеңде студенттерді құрдастары арасында беделін арттыруға деген ұмтылыс итермелейді, сонымен қатар олар мойындау қажеттілігін сезінеді.

Институционалдық кезеңде студенттерді оқуға деген ішкі мотивация итермелейді және өздері шеше алатын күрделі міндеттерді қояды.

Жеке тұлға-бұл студенттер «автономды студенттерге» айналатын және енді ешкімге өзінің құзыреттілігін дәлелдеу қажеттілігін сезінбейтін ең жоғары деңгей.

Жеке тұлғалық кезең. Бұл кезең студенттер «өз бетінше білім алушы» болып, енді ешкімге өзінің құзыреттілігін дәлелдеу қажеттілігін сезінбейтін ең жоғары деңгей болып табылады.

Осылайша, белгілі бір студенттің қай кезеңде екенін анықтай отырып, мұғалім студенттің нәтижелі дамуы мүмкін болатын сәйкес педагогикалық құралдарды таңдау мүмкіндігіне ие болады және сәйкесінше Р.Кеганның көзқарасы бойынша студенттің бір сатыдан екінші сатыға өтуі жоғары деңгейде жүреді. Нәтижесінде нәтижелі оқу іс-әрекетінің қажетті шарты болып табылатын ішкі мотивация қалыптасады.

Шет тілін үйренуге деген мотивацияның екі түрі бар: сыртқы және ішкі. Егер әрекетке түрткі болатын мотивтер онымен тікелей байланысты болмаса, онда олар осы әрекетке қатысты сыртқы деп аталады. Егер мотивтер осы әрекетпен байланысты болса, онда олар ішкі деп аталады.

Сыртқы мотивтер әлеуметтік (кең әлеуметтік) және тұлғалық болып бөлінеді: бағалау мотивтері, табысқа жету (студенттер жұмысты баға, мадақтау үшін орындаған кезде), өзін-өзі растау, жақсы көңіл-күй (іс-әрекет туыстарының, мұғалімдердің қысымына байланысты, қиындыққа тап болмас үшін орындалған кезде).

Таным процесінің негізгі қозғаушы күштерінің бірі оқу әрекетінің өзінен туындайтын ішкі мотивация болып табылады. Ішкі мотивация өзіндік белсенділіктің қозғаушы күші болып саналады. Ішкі мотивацияны дамыту кез келген саладағы нәтижелі әрекеттің қажетті шарты болып табылады.

Әрекеттің ішкі мотивациясының өзіне тән төрт көрінісі бар:

- жаңалыққа ұмтылу. Жаңалықтың екі түрі ерекшеленеді: абсолютті, яғни, адамның өткен тәжірибесінде кездеспеген жаңалыққа ұмтылуы (үлкен тартымдылыққа ие). Шет тілін үйренетін студенттерге олардың негізгі мамандануын бейіндік пәндер бойынша бұрыннан таныс материалды оқыту ретінде қолдануға және жаңа ақпаратты аздап қосуға болады. Осылайша студенттер тілді меңгерудің маңыздылығын түсіне бастайды, сонымен қатар олар шет тілінде көптеген ақпараттарды игере бастайды, бұл олардың көкжиегін кеңейтеді;

- әлемді игеруге ұмтылу. Кез-келген істің сапалы орындалуы негізінде туындайтын рахат сезімі ішкі мотивациялық белсенділіктің күшті қозғаушысы болып табылады. Бұл іскерлік пен тиімділікке тек оқыту арқылы қол жеткізуге болады. Қолайлы жағдайларда адам жаңа нәрсені үйренуге деген ішкі мотивацияға ие болады. Әлемді меңгеруге деген ұмтылыстың жоғары деңгейі - бұл жаңа нәрсені құру, жобалау, жетілдіру, жасау мүмкіндігі. Студенттер жаңа және пайдалы нәрсені үйрену жүріп жатқанын сезінуі керек, ең бастысы, прогресті сезінуі керек;

- адамның өзін-өзі анықтауға деген ұмтылысы ішкі мотивацияны көрсетудің нақты формаларының бірі болып табылады. Бұл ұмтылыс тұлғаның өз әрекетінің қайнар көзі ретінде сезінуіне, өзін өз әрекетінің, оның нәтижелерінің шебері болуға деген ұмтылысының туындауына ықпал етеді. Студенттер бәрі тек мұғалімге байланысты емес екенін сезінуі керек, бірақ олардың әрекеті үшін жауап береді, қорытынды жасайды және оқытушының көмегімен оларды жетілдіріп, түзетеді;

- өзін өзі көретуге, жүзеге асыруға ықпал ететін өзін-өзі тану, өзін-өзі белсендіру, өзін-өзі жүзеге асыру, шығармашылық және тұлғаның өзіндік «Мені». Өзін-өзі жүзеге асыру әр түрлі іс-шараларда жүзеге асырылуы мүмкін. Мысалы, мұғалім студенттерге топтарда немесе өзін-өзі жүзеге асыру үшін әр түрлі шығармашылық тапсырмаларды орындауды ұсына алады. Бұл жеке тұлғаның іс-әрекетінің негізгі, ынталандырушы күші, онда құзыреттілік, нәтижелік және өзін-өзі анықтау сезімі көрінеді.

Ішкі мотивацияның негізгі түрі - коммуникативті мотивация, яғни қажеттіліктер таза коммуникативті мотивация ретінде қалыптасады: әдеби тілде шет тілінде сөйлеу, көркем және арнайы әдебиеттерді оқу, жазу (мысалы, хаттар). Алайда, мотивацияның бұл түрі ерекше айтылғанмен, оны сақтау қиын. Мұны ана тілінің атмосферасында шет тілі жасанды қарым-қатынас

құралы ретінде көрінетіндігімен түсіндіруге болады, яғни, қарым — қатынас шартты болып табылады, ол оны сахналық қарым-қатынасқа жақындатады.

Сыртқы мотивация оқытудың түпкілікті нәтижесіне қол жеткізуге арналған алыс мотивация болуы мүмкін. Ішкі мотивация жақын және өзекті болып табылады және бүкіл оқу процесі әрбір сабақта студенттер өздері оқып жатқан пәнге тән қажеттіліктерді қанағаттандыру қуанышын сезінетіндей етіп құрылуы керек, бұл біздің жағдайда шет тілі сабағы болып табылады.

Мотивация құрылымында оқу мотивациясы ерекше орын алады. Б. Вернер оқу мотивациясын оқу мотивтерінің тұтастығы мен құрылымының үйлесімі деп түсіндіреді. Оқу мотивациясының негізгі міндеті - студенттің жеке басының ішкі мотивациялық әлеуетін ашуға барынша ықпал ететін оқу әрекетін ұйымдастыру. Б. Вернер оқу мотивациясының негізгі компоненттері ретінде келесі мотивтерді бөліп көрсетеді: азаматтық (оқыту қоғамдағы болашақ өмірге дайындық ретінде); танымдық (білім мен дағдыларды игеру); ата-аналармен әлеуметтік сәйкестендіру мотиві (ата-ананың сенімін ақтау); мұғаліммен әлеуметтік сәйкестендіру мотиві (жақсы оқу және студенттің жоғары жетістіктері оқытушының талаптарына сәйкес келеді); тәжірибе мотиві (оқу материалының тартымдылығымен, әртүрлілігімен байланысты); материалдық мотив (оқу - материалдық жағдайдың алғышарты ретінде); мотивтің мәні (құрдастар арасында жоғары әлеуметтік беделге ие болу және/немесе қолдау). Басқа мотивтерге қарағанда басымдық танытатын оқытудың ішкі мотивациясы нәтижелі оқу әрекетін қамтамасыз етеді [4].

Танымдық мотивация - оқытудың ең тиімді мотивтерінің бірі. Алайда, ол студенттің жеке басының дамуы мен кәсіби бағдарлануына негіз болатындай жағдай жасау қажет. Пәнге танымдық қызығушылықтың кәсіби мотивациямен үйлесуі оқудағы жетістіктерге үлкен әсер етеді.

Кәсіби мотивация мен бағыттылықтың өзі оқу әрекетінің мотивіне айналады, олар студенттердің оқу белсенділігін, жоғары академиялық үлгерімін, оқу қиындықтарын жеңудегі табандылықты ынталандырады. Студенттердің әртүрлі оқу пәндеріне қатынасы көбінесе олардың мамандық бойынша кәсіби дайындықтағы маңыздылығын бағалауға байланысты.

Шет тілін үйренуге қатысты ғалымдар мотивацияның екі түрін ажыратады - инструменталды және интегративті (Р.Гарднер және В. Ламберт). Инструменталды мотивация - бұл сыртқы қажеттіліктердің көрінісі. Шет тілін үйренудің мақсаты - студенттердің жеке қалауы емес, сыртқы қажеттілік. Алайда, шет тілін тиімді үйрену үшін инструменталды мотивация жеткіліксіз, интегративті мотивацияны дамыту маңызды болып табылады.

Интегративті мотивация ішкі қажеттіліктердің көрінісі болып табылады және ол тұлғаның өздігінен шет тілін білетін елдің мәдениімен танысуғадеген ұмтылысымен байланысты пайда болады. Осылайша, интегративті мотивациямен шет тілін үйренудің мақсаты студенттердің ішкі қажеттілігі болып табылады. Яғни, егер студенттер әртүрлі адамдармен кездесуге және қарым-қатынас жасауға көбірек мән берсе және тіл шетелдіктер мен олардың өмір салтын түсінуге болатын құралға айналса, онда интегративті мотивация туралы айтуға болады.

Зерттеушілер интегративті мотивация шет тіліндегі ең жақсы жетістіктермен байланысты деп санайды. Шет тілін оқыту кезінде интегративті және инструменталды мотивация арасындағы тепе-теңдік қажет. Осы екі мотивацияның үйлесімінің нәтижесінде шет тілін сәтті меңгеруге болады.

Осылайша, отандық және шетелдік ғалымдар мотивацияны адам өмірінің әртүрлі кезеңдерінде өзіндік ерекшеліктері бар күрделі көп деңгейлі жүйе ретінде қарастырады. Университеттік білім беру кезеңінде кәсіби ішкі мотивацияның дамуы барлық пәндерді оқуға деген ынтаға әсер етеді, сондықтан оған ерекше назар аудару керек.

Мотивация феноменін қарастыра отырып, шет тілін үйренуде студенттердің мотивациясының төмендеу себептеріне, сондай-ақ оны арттырудың шарттары мен тәсілдеріне назар аудару қажет. Мотивацияның төмендеуінің екі себебі бар. Бірінші себеп оқытушыға байланысты, екінші себеп студенттерге байланысты. Оқытушыға байланысты себептер студенттің шамадан тыс жүктелуіне әкелетін оқу материалын дұрыс таңдамау, оқытушының заманауи оқыту әдістерін меңгеру деңгейінің төмендігі, оқушылармен қарым-қатынас орната алмау және олардың бір-бірімен қарым-қатынасын ұйымдастыра алмау, мұғалімнің жеке басының ерекшеліктері және т.б. болып табылады.

Студенттерге байланысты мотивацияның төмендеу себептерін келесідей қорытындылауға болады: білімнің төмен деңгейі, оқу әрекеті мотивтерінің қалыптаспауы, дербес білім алу әдістерінің дұрыс таңдалмауы; студенттер тобымен қарым-қатынас орната алмау және т.б.

Жоғарыда айтылғандарға сүйене отырып, мотивтер кешені жалпы оқу әрекетінің, атап айтқанда шет тілін меңгеру мотивтерінің дамуына әсер етеді деген қорытынды жасауға болады. Сондықтан әрбір студенттің шет тілін үйренуге деген мотивациясының дамуы жеке деңгейде деп айтуға толық негіз бар.

А. К. Маркова шет тілін үйренуге деген ынтаны дамытудың алты деңгейін анықтайды. Оқуға деген көзқарас түріне қарай мынадай деңгейлерге бөлуге болады:

- теріс көзқарас – сәтсіздіктен қашу мотивінің басым болуы, жеке тұлғалық мотивтер, оқу процесі мен мазмұнына қызығушылықтың болмауы, туындаған сәтсіздіктерді сыртқы себептермен түсіндіру. Оқу іс-әрекеті қалыптаспаған, бақылау мен өзін-өзі бағалаудың жеткіліксіздігі, білімді жаңа жағдайға көшірмеу;

- оң көзқарас (аморфты, бөлінбеген, ситуациялық) көзқарас (предотношение) - оқыту нәтижесіне және мұғалімнің бағасына қызығушылық ретіндегі кең танымдық мотив. Жауапкершіліктің кең әлеуметтік мотивтері, мотивтердің тұрақсыздығы. Жаңа білімді игеруге бейімділік, оқу тапсырмасын түсіну және орындау, Нұсқаулық, үлгі бойынша бірқатар оқу әрекеттерін орындау. Қорытынды өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау;

- позитивті (танымдық, саналы) көзқарас — өз бетінше дербес қойылған мақсаттардан туындайтын жаңа мотивтер. Білім алудың әртүрлі тәсілдеріне

қызығушылық ретіндегі, тұлға әрекеттерінің мотивтері мен мақсаттарының саналы байланысы ретіндегі оқу-танымдық мотивтер. Білімді таныс жағдайларда қолдану;

- оң (белсенді, бастамашыл, шығармашылық) қатынас – оқу-танымдық әрекет тәсілдерін жетілдіру мотиві (өздігінен білім алу). Тұлғаның мотивтері мен мақсаттарының саналы байланысы. Таным әдістері туралы білім, білімді жаңа жағдайда қолдану, білімді игерудің өнімді деңгейі. Болжамдық өзін-өзі бақылау және өзін-өзі бағалау (жұмысқа кіріспес бұрын), жоғары өзін-өзі бағалау, оқу іс-әрекетінен өзін-өзі тәрбиелеуге шығу, әрекет режимін жаңа жағдайларға ауыстыру, жасырын мүмкіндіктер жағдайында бастамашылық;

- оң (жеке, жауапты, тиімді) қатынас – оқу-танымдық әрекет барысында басқа адаммен ынтымақтастық тәсілін жетілдіру мотиві, мотивтерге бағыну, тұрақты ішкі ұстаным негізінде мотивтердің күресін жеңу, бірлескен оқу әрекетінің нәтижелеріне қатысуды білуге негізделген жауапкершілік мотиві [5].

Басқа адаммен ынтымақтастыққа дайын болу және бірлескен әрекетте әр түрлі шартты позицияны, жылдам алға жылжу қабілеті. Сонымен, кез-келген шет тілі мұғалімінің мақсаты оң (жеке, жауапты, тиімді) қарым-қатынасқа қол жеткізу ниеті болуы керек.

Қазіргі уақытта бірқатар зерттеулер нақты кәсіби бағдары бар студенттердің оқуға деген ынтасының анағұрлым жоғары болатынын және үлгерімі жақсы екенін растайды.

В.Н. Крутиков студенттер арасында жағымды мотивацияны дамыту принциптерін бөліп көрсетті. Бұл принциптерге мыналар жатады:

- студенттердің оқу міндеттерін шешу кезінде ескерілуі тиіс нақты техникалық және технологиялық байланыстарды басшылыққа ала отырып, имитациялық және әлеуметтік-ойын модельдерін құру. Е.И. Смирнов бұл көзқарасты растай отырып, студенттің мотивациялық сферасы оқу әрекетінде кәсіби маңызды білім беру элементтерін көрнекі модельдеу арқылы ғана белсенді түрде қалыптасады деп есептейді;

- студенттерді мұғаліммен және басқа студенттермен диалог, қарым-қатынас және өзара әрекеттесу жағдайында қазіргі кездегі барлық білімдерін (жеке эмпирикалық тәжірибе бағдарламасына сәйкес) кәсіби мәселелерді шешу үшін белсенді түрде пайдалануға ынталандыратын дидактикалық жағдайлар жасау;

- арнайы білімі жоқ студенттерге өздерінің кәсіби проблемалық міндеттерін шешудің ұтымды жолдарын сәтті іздеуге және табуға мүмкіндік беретін зерттеу тәсілін жүзеге асыру.

Университетте шет тілін үйрену кезінде жағымды мотивацияны дамытудың тағы бір ерекшелігі - кәсіби мотивацияны дамытуға негізделген болашақ кәсіби әрекеттің ерекшеліктерін ескеру.

Мотивациялық механизмдердің басқа аспектілеріне әсер ету негізінде көптеген мотивациялық бағдарламалар құрылуы мүмкін.

П. Я. Галперин оқу материалының мазмұны оқытудың ішкі мотивациясының дамуына әсер ететін шарт деп санайды. Ішкі мотивацияның

дамуына оқу материалының мазмұны, құрылымы, оқыту әдістері қажет, бірақ бұл ынталандырудың жалғыз шарты емес.

Дж.Хармер шет тілін үйренудің ішкі мотивациясына ең көп әсер ететін жағдайларды атап көрсетеді: «физикалық жағдайлар» (аудиториядағы адамдар санын, атмосфера және т.б.); қолданылатын әдістер; мұғалім; «дұрыс таңдалған» қиындық деңгейі.

ЖОО-да шет тілін оқыту кезінде ең маңыздысы сыртқы мотивацияны дамытуға ықпал ететін келесі шарттар болып табылады: табысқа жету жағдайын қалыптастыру, сәтті орындалған тапсырма үшін сыйақы, студенттердің өзіне деген сенімін қалыптастыру; студенттердің өз сәтсіздіктерін білуі, сонымен қатар олардан шыға білуі; «авторитарлық талаптар», бұл оқытушының студенттерге белгілі бір тапсырманы орындау үшін берілетін нақты мерзімдерді белгілеуін білдіреді, бұл студенттердің жеке жауапкершілігінің дамуына әкеледі; білімді міндетті бақылау; сыныптағы бәсекелестік (тұлғааралық және кіші топтар арасындағы).

А. И. Гебос студенттердің бойында жағымды мотивацияның дамуына ықпал ететін жағдайларды бөліп көрсетті: оқытудың жақын және соңғы мақсаттарын түсіну; игерілген білімнің теориялық және практикалық маңыздылығын түсіну; материалды ұсынудың эмоционалды формасы; ғылыми тұжырымдамаларды әзірлеуде «перспективалық бағыттарды» көрсету; оқу әрекетінің кәсіби бағыты; білім беру құрылымында проблемалық жағдайларды тудыратын тапсырмаларды таңдау; оқу тобында қызығушылық пен танымдық климаттың болуы.

Бұл шарттар интеллектуалды және эмоционалды тонның жоғарылауына ықпал етеді, адамның іс-әрекетті сәтті орындауына мүмкіндік береді. Проблемалық мазмұны, шығармашылық сипаты және бәсекеге қабілеттілігі жағдайында дененің резервтік мүмкіндіктері қолданысқа енгізіледі. Бұл жағдайда пайда болатын эмоциялар адамды белсендіреді, белсенділік мотивациясын тудырады және арттырады.

Қорытынды

Қорытындылай келе, ЖОО студенттері үшін шет тілін үйренуге жағымды әсер ететін келесі педагогикалық шарттар кешені қажет:

А) ішкі мотивацияның дамуына әсер ететін жағдайлар - кәсіби қызығушылық және сәйкесінше болашақ кәсіби әрекет үшін алған білімнің практикалық және теориялық маңыздылығын түсіну (сабақта болашақ кәсіби әрекетке бағдарлайтын элементтерді пайдалану, танымдық және қызықты мәтіндерді/мақалаларды таңдау); кәсіби-психологиялық әрекеттің ерекшеліктерін ескеру, дербес оқыту негізінде зерттеу жұмысының дағдыларын қалыптастыру;

- оқытушы (оның тұлғалық ерекшеліктері, әдістемелік сауаттылығы, студенттер алатын мамандыққа бағыттылығы, мұғалімнің студенттердің шет тілін оқу кезінде алға қойған мақсаттарын білуі, көпшілдігі, ашықтығы, эмпатиясы); білімді жақсы меңгеруге ықпал ететін және белсенді оқыту

әдістері арқылы жүзеге асырылатын сабақтардың эмоционалды қанықтылығы);

б) сыртқы мотивацияның дамуына әсер ететін жағдайлар: сәттілік жағдайын құру немесе сәтсіздік пен оның себептерін білу, студенттер тобының бәсекеге қабілеттілігі, сабақтың коммуникативті бағыты.

Жоғарыда қарастырылған шарттарды жоғары оқу орындарының дидактикасында бар әртүрлі тәсілдер арқылы жасауға болады.

ЛИТЕРАТУРА

- [1] Хеккаузен, Х. Мотивация и деятельности. – М.: Просвещение, 2010. – С.81-83.
- [2] Ковалев В.И. Мотивы поведения и деятельности. – М., 1988. - 114 с.
- [3] А. Маслоу Мотивация и личность. - М.: Питер, 2017. – 723 с.
- [4] Werner, B. A. Theory of motivation for some classroom experience B. Werner //Journal of educational psychology. – 2001. – № 71. – P. 3-35.
- [5] Маркова, А.К. Мотивация учения и ее воспитание у школьников /А.К. Маркова, А.Б. Орлов, Л.М.Фридман. – М. : Педагогика, 2003. – С. 43-45.

REFERENCES

- [1] Khekkauzen, X. Motivatsiya i deyatel'nosti (Motivation and activities). – М.: Prosveshcheniye, 2010. – С.81-83. [in Rus.]
- [2] Kovalev V.I. Motivyy povedeniya i deyatel'nosti (Motives of behavior and activity). – М., 1988. - 114 s. [in Rus.]
- [3] A. Maslou Motivatsiya i lichnost' (Motivation and Personality). - М.: Piter, 2017. – 723 с. [in Rus.]
- [4] Werner, B. A. Theory of motivation for some classroom experience B. Werner //Journal of educational psychology. – 2001. – № 71. – P. 3-35.
- [5] Markova, A.K. Motivatsiya ucheniya i yeye vospitaniye u shkol'nikov (Motivation for learning and its upbringing among schoolchildren) /A.K. Markova, A.B. Orlov, L.M.Fridman. – М.: Pedagogika, 2003. – С. 43-45. [in Rus.]

ПРОБЛЕМЫ ФОРМИРОВАНИЯ ПОЛОЖИТЕЛЬНОЙ МОТИВАЦИИ СТУДЕНТОВ ВУЗА К ИЗУЧЕНИЮ ИНОСТРАННОГО ЯЗЫКА

*Кабдыкалымқызы А.¹

^{*1}докторант, Университет Алихана Букейханова, Семей, Казахстан
e-mail: k.assem81@mail.ru

Аннотация. В статье рассматриваются вопросы формирования положительной мотивации студентов вуза к изучению иностранного языка. Анализируются понятия Мотив и мотивация, дается характеристика функций мотивации. Отечественные и зарубежные ученые рассматривают мотивацию как сложную многоуровневую систему, имеющую свои особенности на разных этапах жизни человека. На этапе вузовского образования развитие профессиональной внутренней мотивации влияет на мотивацию к изучению всех предметов, поэтому на нее следует обратить особое внимание.

Также были проанализированы этапы возникновения положительной мотивации к изучению иностранного языка. Эти этапы позволяют определить, на каком этапе находится студент, и на основании этого выбрать наиболее эффективные педагогические средства для преподавателя. Проанализировав виды мотивации к изучению иностранного языка, принципы, а не учебная мотивация в структуре мотивации, для студентов вузов определен

комплекс педагогических условий, оказывающих положительное влияние на изучение иностранного языка.

Эти условия способствуют усилению интеллектуального и эмоционального состояния, позволяют человеку продуктивно выполнять действия. Возможности личности в условиях проблемного содержания, творческого характера и конкурентоспособности. Возникающие при этом эмоции активизируют человека, вызывают и усиливают мотивацию к активности.

Ключевые слова: иностранный язык, мотив, мотивация, учебная мотивация, педагогические условия, изучение иностранного языка, инструментальная мотивация, интегративная мотивация.

PROBLEMS OF FORMATION OF POSITIVE MOTIVATION OF UNIVERSITY STUDENTS TO STUDY A FOREIGN LANGUAGE

*Kabdykalymkyzy A.¹

¹doctoral student, Alikhan Bukeikhanov University, Semey, Kazakhstan
e-mail: k.assem81@mail.ru

Abstract. The article deals with the formation of positive motivation of university students to learn a foreign language. The concepts of Motive and motivation are analyzed, the characteristic of motivation functions is given. Domestic and foreign scientists consider motivation as a complex multi-level system that has its own characteristics at different stages of a person's life. At the stage of university education, the development of professional internal motivation affects the motivation to study all subjects, therefore, special attention should be paid to it.

The stages of the emergence of positive motivation to learn a foreign language were also analyzed. These stages allow you to determine at what stage the student is at, and based on this, choose the most effective pedagogical means for the teacher. Having analyzed the types of motivation to learn a foreign language, principles, and not educational motivation in the structure of motivation, a set of pedagogical conditions that have a positive impact on learning a foreign language has been determined for university students.

These conditions contribute to strengthening the intellectual and emotional state, allow a person to perform actions productively. The possibilities of the individual in the conditions of problematic content, creative nature and competitiveness. The emotions that arise in this case activate a person, cause and strengthen motivation for activity.

Keywords: foreign language, motive, motivation, educational motivation, pedagogical conditions, learning a foreign language, instrumental motivation, integrative motivation.

Статья поступила 19.08.2022